

ANALIZA TEORETICO-PRACTICĂ A ÎMBOGĂȚIRII NEJUSTIFICATE

Maria GOGU, studentă

CZU: 347.42:343.357

maria.gogu1998@gmail.com

The actuality of the analysis of the institution of unjustified enrichment is based on the practical problems of unjustified enrichment that arise in front of the disadvantaged person or the enriched person, concerning cases in which we are entitled to bring the action in return of unjustified enrichment, to apply the legal means of defense of the enriched person against the claim of restitution of the disadvantaged person or how we will be calculate the extent of enrichment.

În fiecare zi putem fi posibili actori ai instituției îmbogățirii nejustificate, primind unele informații, beneficiind de unele servicii sau de suportul altor persoane, folosind bunurile altuia pentru efectuarea unor profituri economice, culegând din greșeală roada de pe terenul vecin sau în alte cazuri. Astfel, nu toate profiturile sau avantajele sunt câștigate în viață pe cale dreaptă, unele câștiguri sunt nenaturale sau un rezultat al încălcării ordinii naturale.

În acest sens, un izvor de obligații, distinct și autonom, privit ca un corector juridic al sistemului de drept și ca un principiu ce acoperă lipsa unor reglementări legale pentru a nu permite inechități sociale îl reprezintă instituția îmbogățirii nejustificate.

În mersul istoric și evolutiv, instituția cercetată se prezintă ca un fapt juridic licit prin care are loc mărirea patrimoniului persoanei îmbogățite prin micșorarea corelativă a patrimoniului persoanei dezavantajate, fără ca pentru acest efect să existe un temei juridic sau o cauză justă [1, p.50]. Drept exemplu în cazul în care *A a folosit tractorul care aparține cu drept de proprietate lui B, pentru a ara contra plată terenul agricol a lui C. În lipsa acordului lui B, A s-a îmbogățit și s-a mărit patrimoniul cu valoarea folosinței, iar C – cu valoarea serviciului de arat al terenului, pe când B a suferit un dezavantaj prin folosirea bunului său pentru a presta un serviciu în folosul altuia.* În acest mod, îmbogățirea nejustificată reprezintă

situația în care persoană îmbogățită obține o îmbogățire nejustificată provocând un dezavantaj suferit de persoana dezavantajată.

Supunem atenției că în calitate de subiect al îmbogățirii nejustificate pot fi nu doar un contractant, un terț la contract, titularul unui drept de proprietate asupra unui bun, dar și o persoană ce se folosește nejustificat de bun, contractanții unui contract sinalagmatic declarat sau constatat nul.

Odată cu evoluția viziunii juridice, obiectul îmbogățirii nejustificate pe lângă bunurile, serviciile prestate sau lucrările efectuate le constituie operațiunile sau creațiile intelectuale cât și bunurile digitale, iteme, coduri de siguranță dintr-un joc online. Prezintă interes cazul care și-a găsit soluția, în data de 14 februarie 2019 [2], unde a fost înaintată o acțiune în justiție colectivă de către mai mulți locuitori ai Statelor Unite ale Americii, împotriva deținătorilor și difuzorilor oficiali ai jocului „Pokemon Go” – Nintendo Co. Ltd, pe motiv că aceștia au plasat „pokemonii” și „pokestopurile” pe proprietatea privată a terțelor persoane, fără permisiunea acestora. Din acest motiv, foarte multă lume pătrundea pe teritoriile private ale terților în căutarea „pokemonilor” și pentru a merge la „pokestopuri”. Reclamantii au considerat că aceasta constituie o îmbogățire nejustificată, pe motivul folosirii bunurilor terților, fără permisiunea acestora, adică fără un temei legal.

Pentru existența unei îmbogățiri nejustificate, se impune necesitatea enumerării următoarelor condiții ale îmbogățirii nejustificate: *îmbogățirea unei persoane; dezavantajul suferit de o altă persoană; absența temeiului legitim ce justifică îmbogățirea; îmbogățirea unuia trebuie să se atribuie la dezavantajul altuia.*

Precum și am observat în exemplul cuantificat la începutul expunerii, faptul îmbogățirii nejustificate generează un raport obligațional în temeiul căruia îmbogățitul devine debitor al obligației de restituire al cărui creditor este cel însărcinat. Ceea ce creează îmbogățirea nejustificată din punctul de vedere al efectelor sale este obligația de restituire de care este ținut îmbogățitul.

În cazul calculului întinderii îmbogățirii ce urmează a fi restituită ca urmare a constatării sau pronunțării nulității de către instanța de

judecată, trebuie de luat în calcul fiecare folosință nejustificată ce a avut loc și fiecare prestație. Astfel, în urma pronunțării nulității unui contract de vânzare a unui bun imobil, pe lângă îmbogățirea ce constă în bani și, respectiv, în bunul imobil, se vor calcula și prețul folosinței apartamentului/banilor, adică cât costă chiria pe piață a apartamentului, precum și cât va costa dobânda remuneratorie pentru utilizarea banilor.

Deși îmbogățirea nejustificată implementează regula atribuirii tuturor celor ce se cuvine legiuitorul moldav a inserat reglementări ce vin să apere persoana îmbogățită împotriva pretenției de restituire a persoanei dezavantajate vizând următoarele cazuri: *Diminuarea îmbogățirii* – în cazul în care circumstanțele îmbogățirii se modifică într-o așa măsură, încât face restituirea ei inechitabilă sau conduce la micșorarea patrimoniului, atunci obligația de restituire urmează să fie redusă sau inaplicabilă cu excepția cazului când persoana îmbogățită ar fi suferit dezavantajul chiar dacă nu obținea îmbogățirea. *Restituirea bilaterală* – în cazul în care un act juridic este nul sau anulat, este inefficient cu efect retroactiv sau când hotărârea judecătorească ori alt temei de obținere a beneficiului este nevalabil cu efect retroactiv, obligațiile părților sunt corelative și urmează a fi efectuate simultan, în cazul nerestituirii îmbogățirea încetează să fie justificată. În cazul *actelor încheiate cu bună-credință sau a uzucapiunii*, precum și a *împlinirii termenului de prescripție*.

Din punct de vedere practic, există cazuri când jurisprudența a admis posibilitatea dispariției îmbogățirii. În jurisprudența germană s-a stabilit că în situația în care îmbogățitul de bună-credință suportă cheltuieli voluptorii sau de lux, instanța îl scutește de obligația de restituire, deoarece s-a consumat irecuperabil substanța îmbogățită [3].

Un caz, discutat în presă, a fost situația unei studente de la o universitate din Africa de Sud, ce a primit pe contul său bancar 14 milioane de rand-zi (valuta națională a Africii de Sud). Primind banii, fără a căuta apartenența acestora, a început să-i cheltuiască pe plăceri de viață, pe care nu și le permitea. Când compania ce a depozitat suma de bani pe contul studentei a aflat despre acea greșeală, au anunțat poliția și au solicitat restituirea banilor. Când au ajuns cu cererea în fața

studentei, s-a dovedit că ea deja a cheltuit 818.000 rand-zi, pe diferite luxuri de viață. Banii, ce se mai aflau pe contul studentei, au fost restituiți, iar referitor la suma de bani deja cheltuită, ea a afirmat că nu-i poate restitui, fiind o persoană săracă [4].

O particularitate a acțiunii în restituire a îmbogățirii nejustificate analizată în teza de licență o constituie caracterul subsidiar al acestei acțiuni. Acesta limitând dreptul al unui subiect de a introduce o acțiune în justiție, atunci când legiuitorul prevede anumite cerințe speciale care urmează a fi executate, probate (ex.: necesitatea probării titlului de proprietate la intentarea acțiunii în revendicare). Astfel, dacă legea conferă un mijloc juridic special pentru unele situații, persoana dezavantajată nu poate să uzeze de acțiunea în restituire a îmbogățirii nejustificate, având în vedere că legiuitorul a prevăzut o altă modalitate de a-și apăra drepturile și interesele.

În concluzie, menționăm faptul că îmbogățirea nejustificată reprezintă o regulă morală și una din căile ce implementează principiul echității, producând drept efect atribuirea fiecăruia ceea ce-i aparține. Remarcăm faptul că prezența elementului „nejustificat” nu transmite condițiile suficiente pentru existența îmbogățirii. Pe lângă faptul că trebuie să existe o îmbogățire a unei persoane, este necesar să existe un dezavantaj în detrimentul altcuiva sau pe seama altuia. Dezbaterele pe marginea necesității caracterului subsidiar al acțiunii de restituire a îmbogățirii nejustificate vor dura și vor face adesea inaplicabilă instituția. Considerăm că caracterul subsidiar al îmbogățirii nejustificate provoacă un efect și o consecință negativă. Or, prin eliminarea caracterului subsidiar, cu excepția materiei contractuale, ar spori rolul mai mare asupra pregătirii juridice a participanților la proces, datorită alegerii și determinării de sine stătător a acțiunii prin intermediul căreia poți restitui dezavantajul patrimonial cauzat. Pe de altă parte, pârâtului i-ar conferi la îndemână mai multe mijloace juridice de protecție. Astfel, venim cu propunerea ca și caracterul subsidiar al instituției îmbogățirii nejustificate să fie păstrat doar în materia instituției contractuale, unde există remedii speciale – ca rezoluțiunea, reducerea prețului, revocarea etc. Drept exemplu ne oferă sistemul juridic german, acțiunea de îmbogățire

nejustificată nu este una subsidiară, ea putând fi invocată în fața instanțelor de judecată fie în concurs cu o altă acțiune de drept sau în locul ei, când aceasta este imposibilă de invocat ca urmare a unui obstacol care nu este contrar dreptului. Totodată, constatăm că problema principală în cadrul raportului privind îmbogățirea nejustificată nu este aceea de a identifica însărăcirea, ci de a cuantifica corect îmbogățirea. Constatând existența îmbogățirii, acțiunea în restituire va restabili echitatea și va readuce transferul patrimonial dobândit pe nedrept de către pârât în patrimoniul reclamantului.

Referințe:

1. BAIEȘ, S., ș.a. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
2. Tranzacția de împăcare poate fi vizionată la sursa online: <https://regmedia.co.uk/2019/02/15/pokemon-go-settlement.pdf>.
3. PĂUN, Ciprian. *Îmbogățirea fără justă cauză*. Studiu comparativ în dreptul german și român. România: Wolters Kluwer 2009, p. 128.
4. Cazul poate fi vizionat online la sursa: <https://www.timeslive.co.za/news/south-africa/2017-09-05-case-of-theft-opened-against-student-into-whose-account-r14m-was-mistakenly-deposited/?platform=hootsuite>.

Recomandat

Ion CREȚU, magistrul, lector univ.